

Тема 2

Моделите на банкиране и видове банкови институции

“Банковите институции са по-опасни от редовна армия”

Томас Джеферсън¹

2.1 Моделите на организация на банковия бизнес

Обвързано срещу транзакционно банкиране

Обвързаното банкиране (relationship banking) е един от способите за разрешаване на проблемите, произтичащи от информационната асиметрия и нейните проявления – неблагоприятен избор и морален риск. Както е посочено в табл. 2.1, при този модел на банкиране между кредитора (банката) и заемателя (корпорацията) съществува договор за обвързаност, който подобрява информационния поток между двете страни и позволява на банките да получават специална информация за заемополучателите. Възможността на банките да държат акции на нефинансови предприятия и да участват в тяхното управление (cross-shareholdings и shared directorships) допринася за създаването на дългосрочни връзки между тях. Това позволява на банките да осъществяват мониторинг върху поведението на корпоративните си клиенти, както и да налагат със сила определени промени в корпоративните стратегии, когато интересите им като кредитори застрашени.

От друга страна т.нар. arm's length transactions стоят в основата на алтернативен модел за организация на банковия бизнес, наречен *транзакционно банкиране* (transactional banking). Това са финансови транзакции между банка и клиент, реализирани „от разстояние” (на пазарна основа), а не на базата на договор за обвързване. При този модел липсва практическа възможност за cross-shareholdings, поради наличието на формални или неформални ограничения². Така

---

¹ Цит. по: Jaffee, D. *Money, Banking, and Credit*. Worth Publishers, Inc., 1989, p. 129.

² Така например в САЩ и Канада определени закони забраняват на банките да притежават дялове (акции) в нефинансови фирми. Във Великобритания, Швейцария и Италия не съществува никаква интергация между банки и търговски фирми, въпреки че не е забранена законодателно.

банките се конкурират за клиенти, които имат възможност да избират между няколко кредитни институции, докато намерят най-добрата алтернатива.

Таблица 2.1

Обвързано срещу транзакционно банкиране

Обвързано банкиране	Транзакционно банкиране
<ul style="list-style-type: none"> • Договор за обвързаност – за продължителен период от време клиентът разчита да получава комплексни финансови услуги от банката • Налице са cross-shareholdings и shared directorships • Банките оказват контрол върху поведението на търговските фирми чрез кредитиране, както и чрез участие в Надзорните им съвети и представителство в Общото събрание на акционерите 	<ul style="list-style-type: none"> • Arm’s length transactions – финансови транзакции между банка и клиент, реализирани „от разстояние” (на пазарна основа), а не на базата на договор за обвързване • Не съществуват възможности за cross-shareholdings и shared directorships • Не съществуват възможности за контрол на банките върху поведението на корпоративните им клиенти

Основното предимство на обвързаното банкиране се свързва с разрешаване на проблема с информационната асиметрия, поради непрекъснатия достъп на банките до частна информация. Това улеснява в значителна степен процедурата по финансирането на инвестиционните проекти и растежа на корпоративния сектор. Освен това договърът за обвързаност позволява гъвкавост на реакциите от страна на банките в случай на непредвидени събития.

Същевременно възможността за кръстосване на собственост между банки и предприятия често води до образуването на олигополистични пазарни структури. Те, от своя страна, създават нездравословна концентрация на сила, т.е. доминират банковия (финансовия) сектор и ограничават възможностите за участие на други финансови институции на пазара. Поради закрепостяването им към определени банки, самите фирми започват да се наричат на жаргон - “предпочитаните фирми”³.

³ Вж.: Черноу, Рон. Смъртта на банкера. Упадъкът на големите банкерски династии и триумфът на дребния инвеститор. Изд. “В. Люцканова”, С., 1997, с. 64.

Тази зависимост рефлектира върху кредитния пазар, като води до реализирането на *ефекта на изместването* (crowding-out), т.е. заеми се предоставят основно на фирми-акционери в банките или пък на фирми, в които банките са акционери, а не на фирмите с най-добри проекти. В резултат на това малкият и средният бизнес среща големи затруднения при намиране на външни източници за финансиране на своята дейност. Освен това в договора за обвързаност има повече място за опортюнизъм на заемополучателя, поради информационните предимства, с които той обикновено разполага. Случаят Jurgen Schneider/Deutsche Bank е добър пример за това, как обвързаното банкиране може да даде грешен резултат⁴.

Обвързаното банкиране е характерно за държави като Германия и Япония, където по традиция съществува cross-shareholdings между банки и нефинансови предприятия⁵. Практиката в англосаксонските страни (като САЩ и Великобритания) пък е базирана върху принципите на транзакционното банкиране. Тесните връзки между банки и корпорации бяха сочени като основна причина за успешното развитие на икономиките на Германия и Япония през по-голямата част от изминалия XX век. След 1990 г. обаче се забелязва постепенно „заязване” на обвързаното банкиране, поради глобалните реформи и иновации във финансовите

---

⁴ Строителния предприемач Юрген Шнайдер е стар корпоративен клиент на Deutsche Bank. И двете страни се ползват от отлични взаимоотношения в продължение на дълъг период от време. Когато бизнесът му започва да запада, Шнайдер успява да прикрие нарастващите дългове на корпорацията си с помощта на доброто си досие и взаимоотношения с банката. Чрез съставяне на неверни документи, Шнайдер успява да измами Deutsche Bank и получава допълнителни заеми. През 1995 г. той напуска Германия, след като банката открива огромната измама, с която е прикрита една фалирала корпорация. След престой от почти три години в затвора на щата Флорида, Шнайдер спира да се бори срещу екстрадицията и е върнат в Германия, където участва в най-големия процес за измама след Втората световна война. Бива осъден на 6 години и 9 месеца затвор за измама и фалшификация. Deutsche Bank се извинява публично за неправилната кредитна оценка и особено за това, че не е следвала точно процедурата за проверка на кредита. Вж.: Heffernan, Sh. Modern Banking. John Wiley & Sons, Ltd., London, 2005, pp. 7-8.

⁵ Поради зависимостта на фирмите от определени банки, немската банкова система е известна още под наименованието „hausbank system”. От друга страна банковата система на Япония се дефинира като „доминирана от главни банки – main bank system”. За повече подробности вж.: Георгиев, Л. Б. Банкови системи. ИК „Стено”, Варна, 2005, (глави 8 и 10).